Novitates Theriologicae, Pars 15: 280–282 (2022)
Українське теріологічне товариство НАН України

Лідія Михайлівна Писарева — теріолог, музеолог, завідувачка Зоологічного музею Київського університету

Ігор Загороднюк

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)
e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

Zagorodniuk, I. **Lidia Mykhailivna Pysareva, a mammalogist, museologist, and head of the Zoological Museum of Kyiv University.** — Lidia Pysareva (1922–1999) was one of the key figures in the post-war history of the Zoological Museum of Kyiv University and the first head of the museum having a purely mammalogical specialty. According to the catalogue of the museum's collections, the researcher's activity as a collector of zoological materials peaked in 1948–1973. Lydia Pysareva focused on small mammals (bats, insects, rodents, and small carnivores), and the study area covered Kyiv and Cherkasy Oblasts, Transcarpathia and the Carpathians, various parts of the Azov region and Crimea, Kherson Oblast, Turkmenistan, and Kyrgyzstan. The researcher together with colleagues published a catalogue of mammal collections of the museum.

Біографічні деталі

Лідія Михайлівна Писарева народжена 28 березня 1922 р. в м. Києві. Рано залишилася без батьків (мати померла, а тато жив у іншій сім'ї), виховувалася бабусею, на приватній садибі на Подолі. Школу закінчила до війни. З принаймні 1947 р. працювала в Київському університеті, у Зоологічному музеї (є її фото біля КДУ з підписом «09.1947, університет»). Навчалася на біологічному факультеті КДУ, заочно, у 1954–1960 рр.

Рис. 1. Лідія Михайлівна Писарева. Червень 1948 р. Фото з сімейного архіву, від племінника Сергія, що вчився на біолога в КДУ. Скан фото переданий М. Біляшівським.

Після переходу на викладацьку роботу керівника музею Ю. О. Пащенка, у 1965 р. посіла його місце і керувала музеєм до 1993 р. Остаточно вийшла на пенсію 1993 р. Усе життя була одна, проживала в комуналці на Солом'янці, згодом в університетському будинку на Васильківській. Померла у 77 років внаслідок гіпертонічного кризу, 28.04.1999.

Ключові доробки в галузі теріології

Усі роки роботи в Київському університеті була співробітницею і тривалий час керівником музею (попередник — Юрій Йосипович Пащенко[1], наступниця — Жанна Василівна Розора). Особливістю її роботи та власних дослідницьких і музейних інтересів було виключне заняття ссавцями.

У ранній період роботи в музеї, на початку 1960-х років, вела для студентів КДУ практичні з зоології хребетних тварин, добре знала всі остеологічні їх особливості (лекцій ніколи не читала і польових практик не вела).

Зоологічний матеріал для колекцій вона збирала власноруч у численних експедиціях, зокрема на Київщині, в Карпатах, в Канівському заповіднику. Її інтерес поширювався переважно на дрібних ссавців, яких виловлювала пташками Геро («мишоловками»). Експедицій було багато, оскільки музей був залучений у тематику вивчення природних ресурсів країни.

Старші колеги розповідають, що не раз бували з нею в експедиціях, і завжди це була дружна і продуктивна робота. Склад однієї з карпатських експедицій 1968 р. (реконструкція за фото) — Лідія Писарева, Людмила Прокопчук, Тетяна Синицька, Ігор Драгичинський.

У 1993 р. як символ передачі керівництва музеєм від Лідії Михайлівни до Жани Василівни і за активної участі О. А. Михалевича випущено каталог теріологічних колекції ЗМКУ (Михалевич *et al.* 1993). Уся теріологічна колекція музею нараховує 7,5 тис. зразків (Розора *et al.* 2014).

У записах автора (а це 1/4 каталогу колекції) є такі збори Л. Писаревої: *Eptesicus* 9 екз., *Erinaceus* 13, *Talpa* 3, *Sorex* 61, *Crocidura* 18, *Spermophillus* 5, *Sicista* 1, *Sylvaemus* 47, *Mus* 20, *Cricetulus* 6, *Arvicola* 1, *Microtus* 23, *Mustela* 2. За роками маємо такий ряд: 1948–1949 — 43, 1950–1959 — 43, 1960–1969 — 75, 1971–1973 — 24 екз. Разом — 309 зразків за 1948–1973 рр.

Рис. 2. Лідія Писарева з колегами в Одесі: Л. Писарева та О. Корнєєв, на зустрічі з капітаном Соляником (керівник флотилії «Слава»), травень 1950. Поїздка була за зразками екзотичних тварин, зокрема й кістяка кита. Фото з «Нариси історії біологічного факультету» (2004; фрагмент, редаговано).

[1] Юрій Йосипович Пащенко — повоєнний завідувач Зоологічного музею КДУ, після В. Артоболевського та О. П. Корнєєва, автор визначника земноводних і плазунів України (Пащенко, Ю. Й. 1955. *Визначник земноводних та плазунів РСР*. Радянська школа, Київ, 1–148).

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Дослідниця мала два захоплення — роботу в музеї і шиття з вишиванням удома. Нею закладено практику дотримання високого порядку в кожній деталі, яку тепер бездоганно веде Ж. В. Розора. Лідія Михайлівна натхненно вишивали хрестиком, і її «звичайним» і добрим подарунком для багатьох колег бути зшиті і з любов'ю та неповторним рисунком вишиті нею фартухи. На пенсії хворіла (важко було ходити через проблеми з колінами), тому багато часу проводила вдома і особливо натхненно вишивала.

На жаль, про цю дослідницю дуже мало інформації. Так, жодної згадки про Л. М. Писареву немає ні в огляді історії зоології в Україні (Мазурмович 1972), ні в нарисі історії Зоомузею КНУ (Біляшівський 2012). Побіжно ім'я згадано в іншому (попередньому) огляді історії ЗМКУ: «Своєю фундаментальністю фондові збірки та експозиція ссавців зобов'язані О. П. Корнєєву, Л. М. Писарєвій, Ж. В. Розорі, ...» (Біляшівський & Розора 2004: 262), і є подібний повтор в огляді зоологічних музеїв університетів України (Шидловський 2012). Тому цей нарис має стати внеском у пам'ять про колегу, світлу людину, яка все своє життя присвятила музею.

Подяки

Автор дякує Л. М. Прокопчук та Л. І. Смогоржевській за уточнення окремих біографічних деталей, Ж. В. Розорі за можливість працювати з картотекою теріологічних колекцій музею та М. М. Біляшівському за надані у користування світлини.

Література

Біляшівський, М. М., Ж. В. Розора. 2004. Зоологічний музей. *У кн.: Нариси історії біологічного факультету*. Фітосоціоцентр, Київ, 250–269.

Біляшівський, М. М. 2012. Зоологічний музей Київського національного університету ім. Т. Шевченка, як явище культури України. *В кн.: Університетські музеї: європейський досвід та українська практика.* Збірка праць наук.-практ. конф. Ніжин, 39–52.

Мазурмович, Б. М. 1972. *Розвиток зоології на Україні*. Вид-во Київського ун-ту, Київ, 1–229.

Михалевич, О. А., А. М. Писарева, Ж. В. Розора. 1993. *Каталог коллекций зоомузея Киевского университета. 1. Млекопитающие*. Ин-т зоол. АН УССР, Киев. Препр. № 93.7: 1–36.

Шидловський, І. 2012. *Історія музейної справи та зоологічних музеїв університетів України.* За ред. Й. Царика. ЛНУ ім. І. Франка, Львів, 1–112.

Загороднюк, І. **Лідія Михайлівна Писарева — теріолог, музеолог, завідувачка Зоологічного музею Київського університету.** — Лідія Писарева (1922–1999) — одна з ключових постатей у повоєнній історії Зоологічного музею Київського університету і перший керівник музею з суто теріологічним фахом. Пік діяльності дослідниці як колектора зоологічних матеріалів випав, за даними з каталогу колекцій музею, на 1948–1973 рр. Основну увагу Лідія Писарева приділяла дрібним ссавцям (кажани, комахоїдні, гризуни, дрібні хижі), а обшар досліджених регіонів охоплював Київщину і Черкащину, Закарпаття і Карпати, різні райони Приазов'я і Крим, Херсонщину, Туркменістан і Киргизстан. Дослідниця спільно з колегами-теріологами випустила каталог теріологічних колекції музею.